

## ПІДЛЯСЬКО-ВОЛИНСЬКІ ПАРАЛЕЛІ У СУЧАСНИХ ПРИЗВИЩАХ

Лариса Лісова

Східноєвропейський національний університет  
імені Лесі Українки

**Резюме.** У статті проаналізовано волинські паралелі до сучасних підляських прізвищ, простежено семантику прізвищевих основ. У волинських відповідниках до підляських прізвищ наведено їх локалізацію, за сучасними лексикографічними працями вказано регіони України, у яких функціонує це прізвище.

**Ключові слова:** прізвище, антропонім, апелятив, підлясько-волинські паралелі, семантика, регіон

Антропоніми – специфічний різновид онімної лексики – посідають особливе місце в лексиці кожної мови. Основи прізвищ зберігають архаїчні корені, окремі з яких походять ще з праслов'янської доби, діалектизми, які часто не зафіксовані лексикографічно. На сучасному етапі антропонімікон кожного регіону має свої особливості, які виявляються у наявності або відсутності в ньому певних антропонімів, кількісному та якісному співвідношенні лексико-семантичних груп прізвищевих основ, у специфіці словотвірних засобів, використаних для творення прізвищ. Зіставлення прізвищ різних регіонів дозволяє встановити специфіку антропоніміконів, а також їх спільні особливості, поява яких зумовлена мовними взаємо-впливами, спільністю лінгвальних та соціальних передумов, що сприяли появі певного прізвища в обох антропоніміконах.

Мета статті – виявити волинські паралелі до прізвищ корінних жителів Підляшшя, встановити семантику основ цих антропонімів. Матеріалом для дослідження слугували прізвища мешканців Підляшшя, вибрані з книги Г.Л. Аркушина «Голоси з Підляшшя» (Луцьк, 2007)<sup>1</sup> (до уваги брали прізвища респондентів, від яких здійснено записи говіркових текстів), а також картотека сучасних прізвищ жителів півдня Волинської області, зокрема Горохівського, Володимир-Волинського, Іваничівського, Локачинського, Луцького районів (понад 27 тисяч антропонімів).

Із названої вище роботи Г.Л. Аркушина вибрано 67 прізвищ, деякі з них – повторювані, оскільки виступають прізвищами кількох респондентів.

---

<sup>1</sup> Г.Л. Аркушин, *Голоси з Підляшшя*, Луцьк 2007, 534 с.

Переважна більшість цих прізвищ мають паралелі в антропоніміконі півдня Волинської області. Виявлено відіменні прізвища, які функціонують в антропоніміконах Підляшшя та Волині:

*Адам'юк* (В-В, Гр, Лц; Квр [Арк., 14]) < *Адам*. Локалізацію кожного прізвища подаватимемо в дужках за скороченнями, спочатку на території півдня Волинської області (на основі нашої картотеки прізвищ), потім – у польських районах (за словником прізвищ Г.Л. Аркушина, який охоплює прізвища з усієї Волині та суміжних земель). Для порівняння вказуємо інші регіони України, де зафіксований цей антропонім. *Андросюк* (Гр, Лц; Квр, Квл та ін. [Арк., 16]) < *Андрось* < *Андрій*. За матеріалами Ю.К. Редька, прізвище поширене на Волині (Квл, Лбм) та Київщині [Редько, 8], засвідчене серед прізвищ Донеччини<sup>2</sup> [Новик., 30]. *Базиліюк* (Гр, Лк, Лц; Лбш [Арк., 22]; Вн, Лв, Хм, Чц [Редько, 22], Дон [Новик., 52], Чц [СП, 33]) < *Базиль* (польськомовний фонетичний варіант імені *Василь*). Фіксація антропонімів із польськомовними особливостями «могла бути фонетичною модифікацією в документах, писаних польською мовою»<sup>3</sup>. Безумовно, на іменник півдня Волинської області, яка межує з Польщею, значний вплив мали польські імена, проте національну належність особи за фонетичними особливостями імені встановити складно, оскільки адаптація українського імені в польському діловодстві сягала не лише фонетичних, а часто й лексичних змін. За умов відсутності чіткого унормування ім'я однієї особи могло бути зафіксоване в документах у різних варіантах, наприклад, *Іван* або *Ян*, *Яків* або *Якуб*, про що наголошують дослідники давньої антропонімії<sup>4</sup>.

*Гавриліюк* (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; К-К, Квл, Квр та ін. [Арк., 74]; Вл, Вн, Жт та ін. [Редько, 178], Зк [Чучка, 129], Лмк<sup>5</sup> [Панцьо, 99], Луб<sup>6</sup> [Кравч., 160], Чц [СП, 83]) < *Гаврило*. Цей антропонім також засвідчений як прізвищева назва у давній антропонімії Волині [Митн., 35]. *Гасюк* (Гр, Лц; Квл, Тр [Арк., 82], Лв, Фр, Хм [Редько, 199], Дон [Новик., 186], Чц [СП, 88]) < *Гася* < *Агафія* [Чучка, 140]. *Гришко* (Гр; Квл, К-К [Арк., 103], Дон, Жт, Зп та ін. [Редько, 253], Дон [Новик., 224], Зк [Чучка, 162], Лмк [Панцьо, 101], Чц [СП, 105]) < *Гришко* < *Григорій*. Антропонім *Гришко* функціонував серед варіантів особових імен Волині ще в XVI ст. [Митн., 36].

<sup>2</sup> Ю.М. Новикова, *Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини*, за ред. проф. Т.Ю. Ковалевської та проф. І.Є. Намакштанської, Донецьк 2007, 996 с.

<sup>3</sup> І. Митнік, *Антропонімія Волині в XVI–XVIII століттях*, Warszawa 2010, с. 88.

<sup>4</sup> М.Л. Худаш, *З історії української антропонімії*, Київ 1977, 236 с.

<sup>5</sup> С.Є. Панцьо, *Антропонімія Лемківщини*, Тернопіль 1995, 132 с.

<sup>6</sup> Л.О. Кравченко, *Прізвища Лубенщини*, Київ 2004, 197 с.

**Датчук** (Лц; Квр, Ст [Арк., 111]; Чг [Редько, 285]) < *Датко* < *Дат*, *Датіан*<sup>7</sup> [Тр., 101]. На думку Ю.К. Редька, прізвище *Датчук* утворене від прізвицьк *Датка*, *Даток* [Редько, 285]. Прізвище *Датчук* не зафіксоване на Донеччині, Закарпатті, Лемківщині, Лубенщині, Чернівецьчині та інших теренах. Проте паралелі до засвідченого на Підляшші прізвища маємо на Волині, що може бути зумовлено міграційним рухом, а також спільними особливостями обох антропонімій.

**Дацюк** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Квл, Квр, Мн, Рж [Арк., 112]; Вл, Вн, Лв та ін. [Редько, 286], Дон [Новик., 239], Чц [СП, 114]) < *Даць* < *Данило* [Тр., 100]. Антропонім *Дасіук* засвідчений у давній антропонімії Волині [Митн., 28]. **Дмитрук** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Квр, К-К, Лбм та ін. [Арк., 120]; Вл, Вн, Жт та ін. [Редько, 314], Дон [Новик., 258], Чц [СП, 123]) < *Дмитро*. Прізвищева назва *Dmitruk* функціонувала ще в давній антропонімії Волині [Митн., 31]. **Ігнатович** (В-В; Квл, Лбш [Арк., 155]; Лв [Редько, 415], Дон [Новик., 335], Зк [Чучка, 239], Лмк [Панцьо, 105], Чц [СП, 159]) < Ігнат. У давній антропонімії Волині зафіксовано прізвищеву назву *Ihnatowicz* [Митн., 37]. **Ігнатюк** (В-В, Гр, Лк; Квл, Квр та ін. [Арк., 155]; Вл, Зк, Лв [Редько, 415], Дон [Новик., 336], Жт<sup>8</sup> [Корн., 185], Зк [Чучка, 239], Луб [Кравч., 160], Чц [СП, 159]) < *Ігнат*. **Кирилюк** (Гр, Ів, Лк, Лц; Квр, К-К, Лбм та ін. [Арк., 171]; Вн, Крв, Рв, Тр та ін. [Редько, 459], Чц [СП, 175]) < *Кирило*. І. Митнік у давній антропонімії Волині зафіксувала прізвищеву назву *Kirylyuk* [Митн., 51]. **Киричук** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Квл, Квр, Тр та ін. [Арк., 172]; Вл, Тр [Редько, 459], Луб [Кравч., 159], Чц [СП, 175]). Прізвище *Киричук* похідне від давнього канонічного імені грецького походження *Кирик* [Тр., 173]. Антропонім *Kiryuczuk* засвідчений у давній антропонімії Волині [Митн., 51]. **Кононюк** (В-В; Рв, Хм [Редько, 502], Дон [Новик., 408], засвідчене у давній антропонімії Волині [Митн., 49]) < *Конон*.

**Леонюк** (Лц) < *Леон* (повне календарне ім'я) або < *Леон*, що могло бути варіантом імені *Леонард* (а також *Леонід*, *Леонтій*). До наведеного підляського прізвища не виявлено паралелей у жодній із досліджених на сьогодні регіональних антропонімій України. У наших матеріалах прізвище *Леонюк* засвідчене у Луцькому районі Волинської області. Виявлена на Волині паралель до підляського прізвища свідчить про глибинні зв'язки антропонімів Підляшшя та Волині.

**Лесюк** (Гр, Лц; Лв, Фр [Редько, 592], Дон [Новик., 478], Зк [Чучка, 335], Чц [СП, 209]) < *Лесь* < *Олександр* [Тр., 262]. Прізвищева назва *Lesiuk* засвідчена у давній антропонімії Волині [Митн., 63]. **Максим'юк** (Гр, Лц; Вл, Фр, Хм, Чц [Редько, 640], Зк [Чучка, 357], Чц [СП, 222]) < *Максим*. **Мацкевич** (Гр, Ів, Лц) < *Мацько* < *Матвій*. Прізвище засвідчене на Бере-

<sup>7</sup> І.І. Грійняк, *Словник українських імен*, Київ 2005, 509 с.

<sup>8</sup> В.О. Горпинич, І.А. Корнієнко, *Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України*, „Ономастика і апелятиви”, 2012, вип. 38, 232 с.

стейщині [Арк., 253], у давній антропонімії Волині [Митн., 56], у проаналізованих на сьогодні регіональних антропоніміях України не виявлене. Наявність цього прізвища на Підляшші, Берестейщині та Волині свідчить про спільні для Полісся специфічні особливості антропонімії, які вирізняють цю територію серед інших регіонів.

**Назарук** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Квл, Квр, Рж, Рт та ін. [Арк., 271]; Вл, Жт та ін. [Редько, 724]) < **Назар. Нестерович** (В-В, Гр, Лк, Лц; Лбш [Арк., 275]; Лв, Рв [Редько, 737], Дон [Новик., 586], Чц [СП, 248], *Nesterowicz* у давній антропонімії Волині [Митн., 61]) < **Нестор. Остап'юк** (Гр, Лк, Лц; Квр, Лбм, Мн, Тр [Арк., 292]; Вл, Фр, Хм, Чрк [Редько, 773]) < **Остап. Панасюк** (Гр, В-В, Ів, Лк, Лц; Квл, Квр, К-К та ін. [Арк., 298]; Вл, Вн, Жт, Кв, Чрк та ін. [Редько, 787], Дон [Новик., 619], *Panasiuk* у давній антропонімії Волині [Митн., 66]) < **Панас. Петручик** (Гр, Лк, Лц; Рж, Рт [Арк., 307], Дон [Новик., 637]) < **Петро. Романюк** (В-В, Ів, Гр, Лк, Лц; Рж, Тр, Шц та ін. [Арк., 337]; Вл, Лв, Пл, Рв, Чрк та ін. [Редько, 904], Зк [Чучка, 489], Чц [СП, 305], *Romaniuk* у давній антропонімії Волині [Митн., 71]) < **Роман. Сахарчук** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Квл, Квр та ін. [Арк., 350]; Вл [Редько, 932], Дон [Новик., 736], *Sacharczuk* у давній антропонімії Волині [Митн., 84]) < **Сахар** < **Захар** [походження прізвища див.: Редько, 932; Тр., 138]. **Семенюк** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Квл, Квр, К-К та ін. [Арк., 355]; Вл, Вн, Жт, Тр, Фр та ін. [Редько, 940], Дон [Новик., 744], Зк [Чучка, 508], Чц [СП, 316], *Seteniuk* у давній антропонімії Волині [Митн., 74]) < **Семен. Степанюк** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Рж, Рт, Шц та ін. [Арк., 377]; Вл, Вн, Жт та ін. [Редько, 1010], Дон [Новик., 792], *Stepaniuk* у давній антропонімії Волині [Митн., 77]) < **Степан. Степко** (Гр, Лк; Зп, Лв, Пл, Хм [Редько, 1010], Зк [Чучка, 534], Лмк [Панцьо, 119]) < **Степко** < **Степан. Яким'юк** (В-В; Рв [Арк., 463]) < **Яким**. У доступних нам лексикографічних працях це прізвище не засвідчене. **Ярмошук** (Лц; *Jartoszuk* у давній антропонімії Волині [Митн., 44]) < **Ярмош** < **Єрмолай**. В інших регіонах України прізвище **Ярмошук** не зафіксоване.

Серед волинських прізвищ, які мають відповідники на Підляшші, зафіксовані антропоніми, похідні від дохристиянських імен різної структури, а також від некалендарних імен або прізвищ відапелятивного походження: **Божко** (Ів, Лк, Лц; К-К, Лбш, Рт [Арк., 40]; Жт, Зп, Крв та ін. [Редько, 83], Лмк [Панцьо, 97]) < **Божко** < **Бог**, **Богдан**, **Богуслав**, **Богумил**. **Голод** (Гр, Лц; Лбм та ін. [Арк., 93]; Кв, Лв та ін. [Редько, 225], Зк [Чучка, 150]) < **Голод** < **голод**. **П'ятачук** (В-В; Рж [Арк., 326], Чц [СП, 294]) < **П'ятак** < **п'ятак** 'дрібна монета', 'п'ята дитина'. **Рута** (Гр, Лк, Лц; Квл, Тр [Арк., 341]) < **Рута** < **рута**. **Тетерук** (В-В, Гр, Лц; Квл [Арк., 390]) < **Тетерук** < **тетерук** 'назва птаха'.

На професію людини вказували основи таких підляських прізвищ, які мають паралелі до волинських прізвищ: **Вінічук** (Лц; Чц [СП, 76]) <

*Винник* < *винник*. **Кравчук** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Квл, Квр, К-К та ін. [Арк., 201]; Вл, Вн, Жт та ін. [Редько, 532]) < *Кравчук* < *кравчук*. **Леснік** (Квр, К-К, Мн [Арк., 225]) < *Леснік* < *леснік*, *лісник*. **Ткачук** (В-В, Гр, Ів, Лк, Лц; Квл, Квр та ін. [Арк., 394]; Вл, Вн та ін. [Редько, 1057]) < *ткачук* або *Ткачук* < *Ткач* < *ткач*. Відапелятивне походження прізвищ **Балін** (Лц; Чц [СП, 34]) < *Бала* < *бала* ‘бовдур, тухтій’ [Редько, 25]; **Смик** (В-В, Гр, Лц; Лбм [Арк., 367]; Зп, Кв, Лв, Рв, Чг [Редько, 981]) < *смик* ‘смичок, ланцюжок, ремінець’ [Редько, 981], від топонімів виникли прізвища **Вільчевський** (Гр, Лк, Лц), **Зелінський** (Гр, Ів, Лц; Квр, Лбм, Мн, Тр [Арк., 148]; Зк [Чучка, 232]).

Частина підляських прізвищ не має паралелей до волинських прізвищ, але серед прізвищ Волині трапляються фонетично близькі антропоніми, відмінні від деяких підляських прізвищ лише певними звуками. Вважаємо, що поява цих відмінностей могла бути зумовлена окремими фонетичними розбіжностями, а також особливостями записування прізвища в офіційних установах (часто навіть члени однієї сім’ї мають прізвища, що відрізняються одним або кількома звуками). До прізвищ, які мають фонетично близькі, але не тотожні відповідники серед прізвищ Волині, відносимо такі антропоніми (першим подаємо підляське прізвище, другим – волинське: **Єкатеринчук** / **Катеринчук** (Лц; Тр, Фр [Редько, 446], Чц [СП, 172]) < *Катерина*; **Себастьянюк** / **Севастьянюк** (Гр, Лк) < *Севастьян*; **Сосідко** / **Сусідко** (Лц) (на Чернівеччині зафіксоване близьке прізвище *Соседко* [СП, 332]) < *сусід*.

Близькість підляських прізвищ із волинськими вбачаємо й у такому випадку, коли серед волинських прізвищ відсутній прямий відповідник підляському, але прізвищева основа функціонує серед прізвищ Волині з іншими формантами. Такі перегуки свідчать про активність у прізвището-воренні певних основ, їх продуктивність в антропоніміконах Підляшшя та Волині. До цієї групи відносимо такі прізвища: **Веркасюк** (підляське) / **Верко** (В-В, Лц), **Веркалець** (Ів) (волинські) < *Верко* < *Оверкій*, *Овер’ян*; **Дунда** / **Дундель** (Квр) < *дунда* ‘ледача неговірка людина’ [Чучка, 216]; **Кіркович** / **Кірков** (В-В) < *Кірко* < *Кирик*, *Кирило*; **Миськорук** / **Миськів** (Лц), **Мисько** (В-В, Гр, Лк, Лц), **Миськовець** (Лц) < *Мисько* < *Михайло*; **Роля** / **Ролюк** (В-В) < серб. чол. ім’я *Роля* [Чучка, 488]; **Чалій** / **Чалий** (Лц) < *чалій*. Серед прізвищ Підляшшя, які не мають відповідників до волинських прізвищ, виділяємо антропоніми, які мають паралелі серед прізвищ інших регіонів України: **Трепко** (Чц [СП, 351]), **Урбанський** (Чц [СП, 357]), а також ті, які прямих паралелей до прізвищ інших областей не мають: **Белаз**, **Білокозовіч**, **Менчук**, **Николаюк**, **Пансілюк**, **Панфілюк**, **Петрувчук**, **Цибулінський**, **Яримович**.

Отже, значна група проаналізованих прізвищ Підляшшя (43 антропоніми) має тотожні відповідники серед прізвищ півдня Волинської

області, а також України загалом. Частина прізвищ цієї групи має паралелі тільки на території Волині, в інших областях ці прізвища не засвідчені, що підтверджує мовні зв'язки між антропоніміями Підляшшя та Волині.

Про подібність обох антропонімій свідчить і наявність прізвищ, які відрізняються лише окремими фонемами (*Сосідко / Сусідко*). Серед прізвищ Підляшшя фіксуємо такі, основи яких відображені на Волині у прізвищах із іншими словотвірними формантами. Незначна частина зафіксованих прізвищ Підляшшя не має паралелей до волинських прізвищ, такі прізвища кваліфікуємо як специфічну частину антропонімії Підляшшя, що відображає особливості говірок, культури, звичаїв цього регіону.

#### ЛІТЕРАТУРА

- Арк. – Г.Л. Аркушин, *Словник прізвищ північно-західної України та суміжних земель*, Луцьк 2013, 556 с.
- Аркушин Г.Л., *Голоси з Підляшшя*, Луцьк 2007, 534 с.
- Корн. – В.О. Горпинич, І.А. Корнієнко, *Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України*, „Ономастика і апелятиви”, вип. 38, 232 с.
- Кравч. – Л.О. Кравченко, *Прізвища Лубенщини*, Київ 2004, 197 с.
- Новик. – Ю.М. Новикова, *Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини*, за ред. проф. Т.Ю. Ковалевської та проф. І.Є. Намакштанської, Донецьк 2007, 996 с.
- Панцьо – С.С. Панцьо, *Антропонімія Лемківщини*, Тернопіль 1995, 132 с.
- Редько – Ю.К. Редько, *Словник сучасних українських прізвищ*, т. 1–2, Львів 2007.
- СП – *Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівецьщини)*, Чернівці 2002, 424 с.
- Тр. – І.І. Трійняк, *Словник українських імен*, Київ 2005, 509 с.
- М.Л. Худаш, *З історії української антропонімії*, Київ 1977, 236 с.
- Чучка – П.П. Чучка, *Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник*, Львів 2005, 704 с.
- Митн. – І. Мутник, *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2010, 412 s.

#### СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ Скорочення назв районів Волинської області

Лбш – Любешівський  
Лк – Локачинський  
Лц – Луцький  
Рж – Рожищенський

Рт – Ратнівський  
Ст – Старовижівський  
Шц – Шацький

## Скорочення назв областей України

Вл – Волинська область	Лв – Львівська область
Вн – Вінницька область	Пл – Полтавська область
Дон – Донецька область	Рв – Рівненська область
Жт – Житомирська область	Тр – Тернопільська область
Зк – Закарпатська область	Фр – Івано-Франківська область
Зп – Запорізька область	Чг – Чернігівська область
Кв – Київська область	Чрк – Черкаська область
Крв – Кіровоградська область	Чц – Чернівецька область

## PIDLASSKO-VOLYNSKI PARALLEL OF MODERN SURNAME

**Summary.** In the article are analysed parallels to the modern last names of Volyn, semantics of bases is traced. In accordances of Volyn to the last names their localization is resulted, after modern lexicographic labours the regions of Ukraine, this last name functions in which, are indicated.

**Key words:** surname, anthroponim, appelative, parallels, semantics, region